135 DE ANI DE MUZEOLOGIE PRAHOVEANĂ

Dr. Zoe St. APOSTOLACHE

Această parte a țării, ce poartă numele de județ al Prahovei, este dăruită cu numeroase bogății naturale (ale solului și subsolului), cu numeroase zone turistice către care se îndreaptă iubitori de natură din întreaga țară dar și din afara ei.

Cei care-i parcurg teritoriul, au surpriza să-i descopere și o altă prețioasă zestre. Este vorba de numeroasele-i lăcașuri de cultură, atât aparținând cultelor (mănăstiri, vechi biserici) cât și muzee, monumente de artă și, de asemenea, monumente și rezervații ale naturii.

Ca muzeograf-biolog, răsfoind lucrări consacrate istoricului muzeelor prahovene, am motive să mă încânte faptul că primul muzeu, organizat la Ploiești - „capitala" județului, a fost un muzeu de științele naturii. Inițiativa realizării acestuia, aparține profesorului N.I. Micescu (piteștean de origine) care, fiind transferat la Ploiești la o catedră a Gimnaziului „Petru și Pavel"[1], lansează în 1871, un apel și o listă de subscripție tocmai în vederea organizării, în cadrul școlii menționate, a unui muzeu de științe ale naturii. Răspunsul ploieștenilor nu s-a lăsat așteptat prea mult, astfel că în anul 1873 s-a achiziționat din Viena, un prim inventar zoologic pentru viitorul muzeu. Acesta era alcătuit din piese naturalizate de păsări și mamifere, atât din fauna europeană, cât și două piese exotice („un papagal" și „un struț bubo"), total 15 piese. Tot cu ajutorul donării unor sume de bani, prin liste de subscripție se vor realiza și primele piese de mobilier pentru expunerea acestora și a celor ce aveau să se achiziționeze sau să se primească sub forma unor donații (de la vânători, marinari, etc.). Acest muzeu-pionier, ca și biblioteca amenajată în paralel de către prof. Micescu (devenit director) și colegii săi, erau instituții funcționale (nu cunoaștem exact data inaugurării lor), de vreme ce în anul 1878 primăria orașului aprobă un post de conservator, retribuit chiar de către aceasta, în „vederea angajării unei persoane care să aibă grijă de bibliotecă și muzeu." Este demn de amintit faptul că muzeul avea să funcționeze și să se dezvolte astfel încât în anul 1898 se va muta în clădirea liceului „Petru și Pavel" de pe bulevardul orașului (actualul colegiu „Mihai Viteazu"). În noua locație, a cunoscut o vizibilă dezvoltare, prin implicarea primăriei locale, comitetului școlar și prin înmulțirea donațiilor publice. În aceste condiții, muzeul a căpătat un caracter public mult mai pronunțat, fiind vizitat ca un muzeu de sine stătător de către numeroși oaspeți-școlari și alți cetățeni ai cetății. În consecință liceul „Petru și Pavel" a îndeplinit în acea vreme, atributele unui Palat Cultural pentru ploieșteni, în care se desfășurau și alte activități cu specific cultural.

Gimnaziul era fondat în 1867 și funcționa în actuala clădire a muzeului de istorie și arheologie al județului Prahova.

Acestei premiere muzeale (predecesor de succes al viitorului muzeu de științele naturii de mai târziu, 1956), i-a urmat un alt asemenea așezământ cultural, ivit în paralel cu dezvoltarea economică generală – este vorba de Muzeul Comercial Agricol și Industrial, înființat tot la Ploiești (de data aceasta, inițiativa aparține Camerei de Comerț și Industrie din anul 1900), muzeul deschizându-și porțile către public în data de 29 martie 1901). Era primul muzeu cu acest profil din România. Scopul acestuia era parțial orientat pe profilul unor științe legate de natură și bogățiile ei, el prezentând atât „producțiunile solului, cele ale subsolului

https://biblioteca-digitala.ro

şi exponate obţinute de diferitele industrii existente." Nu ştim exact cât a funcţionat acest muzeu, dar dintr-o relatare din presa locală a vremii (ziarul Ploieşti din 21.XI.1906) aflăm că acesta putea fi vizitat şi în „orele de seară" – respectiv „3-8" (deci 15-20), deoarece „se instalase lumina electrică în saloanele sale".

Nu putem vorbi de istoria muzeografiei prahovene fără să amintim de un eveniment petrecut la scurtă vreme după primul război mondial (1919). Atunci s-a constituit un Comitet de iniţiativă care să se ocupe de „chestiunea creării unui muzeu regional al judeţului"... pentru care consiliul general al judeţului Prahova... prevăzuse în buget o sumă de „15 mii lei." În acest scop s-a lansat un „Apel pentru înfiinţarea Muzeului Prahovei." În textul acestuia se propunea ca noul aşezământ să cuprindă „două secţiuni bine distincte: secţia arheologică şi secţia ştiinţifică." Prima secţiune trebuia să se refere la trecutul istoric al judeţului, dar şi de colecţii de artă (pictură, sculptură), fotografii-document pentru casele şi bisericile vechi precum şi piese etnografice. Secţia ştiinţifică „va cuprinde pe lângă flora şi fauna judeţului şi o expunere completă a mineralogiei judeţului, solul şi subsolul cu toate produsele de orice fel", etc. Firește pentru un asemenea muzeu cu o structură tematică bogată şi complexă, era nevoie de un local de mare întindere. Şi, de astă dată, spaţiul fiind o problemă cel puţin spinoasă „Muzeul Prahovei", s-a amenajat în vechea casă românească din centrul Ploieştiului, cunoscută sub numele de „casa Hagi Prodan." Evenimentul inaugural avea să se producă în luna septembrie 1919.

Menţionăm că la realizarea acestui muzeu au participat şi contribuit o serie de notabilităţi ale vremii, printre care se numără prefectul Dem I. Nicolaescu, arhitect Toma T. Socolescu, farmacistul P. Demetriade, I. Ionescu Quintus, arhitect Alex. Zagoritz (iniţiatorul propriu-zis al organizării acestui edificiu ştiinţific şi cultural), dar care a murit în 1916 pe frontul dobrogean, ca erou naţional.

Interesul ploieştenilor în domeniul cunoaşterii naturii prin intermediul muzeelor s-a manifestat consecvent. Ca atare „Inspectoratul de vânătoare al judeţului Prahova", îşi formulează propunerea de a organiza un „Muzeu de vânătoare şi biologie" – astfel: dorim „a fonda un muzeu care să cuprindă toate vietăţile terestre şi acvatice din judeţ şi cu timpul pe toate cele ce trăiesc în ţara noastră." Se mai preciza că în scopul acestei acţiuni s-au strâns „câteva sute de animale (mamifere), păsări împăiate şi altele"... Dar cum problema obţinerii spaţiilor pentru instituţiile muzeale se pare că a fost întotdeauna în muzeografia românească o problemă greu de rezolvat, conducerea locală nu a încurajat găsirea unei locaţii corespunzătoare. Nici intervenţia Ministerului Instrucţiunii, al Cultelor şi Artelor către primăria Ploieşti (adresa nr. 7010/18.031936) nu a avut succes.

Documente care să ateste materializarea acestei importante intenţii nu se cunosc. Se ştie, din relatările unor ploieşteni martori ai acelor demersuri că în final, în anii patruzeci, exista o expoziţie de piese zoologice într-o clădire din centrul oraşului, ce era vizitată cu interes de către ploieşteni.

https://biblioteca-digitala.ro

Tot după anul 1900 dorința de a se organiza muzee s-a manifestat și în cadrul unor școli din județul Prahova. Citățm în acest sens pe cele mai bine realizate – precum muzeele unor școli din orașele Breaza, Comarnic și comuna Drajna.

În fiecare muzeu școlar, existau cadre didactice pline de inițiativă (învățători în special și profesori) care se străduiesc să adune piese din domenii variate: științele naturii, istorie, artă populară. Și acestea puteau fi vizitate atât de către localnici, cât și de oaspeți ai școlii veniți din alte zone ale județului sau ale țării.

Dar nu doar învățătorii și profesorii din diverse localități ale Prahovei au știut să amenajeze muzee în școlile în care lucrau. Li s-au alăturat și oamenii bisericii, care au știut să adune piese de valoare spre a crea și ei colecții și muzee. Este vorba de localitatea Brebu – în apropiere de Câmpina – unde s-a organizat un muzeu valoros. Inițiator a fost preotul Vasile Nicolau, care în 1916 a pus bazele unei colecții formată din piese arheologice, etnografice, geologice, paleontologice, iar în anul 1932, inventarul muzeului ce va avea trei secții (antichități și curiozități, muzeu bisericesc și muzeu militar), dispunea de 3500 de piese.

La Sinaia, Muzeul mănăstirii a fost înființat de arhimandritul Nifon în anul 1895, iar în 1910 patrimoniul său era format din colecții de medalii, piese numismatice, artă veche, arme, fosile, geologie-mineralogie, carte veche (laică și religioasă). Acestea însumau peste 700 de exponate.

Nu putem omite nici Muzeul „Filip" de la Vălenii de Munte – ctitorie muzeală a lui Nicolae Iorga și care-și va începe activitatea după 1920.

Este momentul să amintim că, în decursul trecerii în acest segment geografic, au existat în permanență oameni de știință, de cultură, majoritatea având și dorința sinceră de propășire spirituală a locului în care trăiesc, a oamenilor cu care conviețuiesc. Când spun toate acestea mă gândesc la succinta definiție pe care savantul N. Iorga o dă muzeelor - „așezăminte de folos adevărat, instituții de solidaritate națională."

În ce privește dezvoltarea în decursul timpului a rețelei muzeale, atât evoluția economică, cât și cea socială, culturală, remarcăm că instituțiile culturale, precum muzeele, instalarea oricăror elemente de civilizație, s-a petrecut în perioadele liniștite, înainte sau între războaiele mondiale. Această realitate este valabilă pentru întreaga țară, ca și pentru județul nostru.

Anii au trecut, după o „pauză" nu prea generoasă, un nou război a zdruncinat Europa. După cum se știe țara noastră a avut mult de suferit și de astă dată – și-a pierdut ostașii care au apărat-o, i-au fost distruse edificii, zone industriale, etc. Prahova, cu bogățiile ei industriale, nu putea face excepție. Au urmat apoi schimbările politice, foametea, suferințe materiale, sociale, nemăsurate. Refacerea după toate acestea, a durat mult. În primii ani de după război, problemele culturale nu constituiau o urgență. Dar, treptat unele dintre tradițiile în acest important domeniu, au ieșit la iveală precum ghioceii primăvara. Am avut și șansa în Prahova, de a beneficia din nou de personalități capabile să-și dedice viața, priceperea, ridicării culturale a principalelor instituții ale statului: școala, bibliotecile, casele de cultură și mai ales muzeele.

https://biblioteca-digitala.ro

Una dintre cele mai reprezentative personalităţi a fost profesorul Nicolae Simache, prahovean din comuna Cosminele, unde s-a născut într-o familie de medici gospodari, în anul 1905. A urmat cursurile liceale în Ploieşti la liceul „Sfinţii Petru şi Pavel". Pregătirea sa multilaterală a fost desăvârşită prin absolvirea Facultăţii de Drept (1931) şi apoi a celei de Filosofie şi Litere – secţia istorie, ale cărei cursuri le încheie în anul 1932 cu Magna cum laudae. A avut şansa de a fi studentul marelui istoric Nicolae Iorga. În activitatea sa profesională se va putea remarca, legat de învăţătura primită de la inegalabilul savant, o benefică şi utilă continuitate. Cu toată cariera sa didactică, în care fusese mai mult decât apreciat (primind titlul de profesor emerit) de elevi şi de colegi, totuşi încununarea meritelor sale a fost completată de munca de muzeograf (se ştie că N. Iorga considera muzeele „aşezăminte de folos adevărat, instituţii de solidaritate naţională"). N. Simache a ctitorit 23 de muzee şi case memoriale în judeţele Prahova, Târgovişte şi Buzău (reunite în anii 50 în regiunea Ploieşti). Cariera sa muzeografică a început la Ploieşti chiar în anul 1931, după ce în cadrul aşezământului cultural „Nicolae Iorga" contribuise efectiv la organizarea Muzeului de Artă, alături de alţi reprezentanţi ai intelectualităţii vremii (Toma Socolescu, dr. Mircea Botez, juristul Ion Ionescu Quintus). În 1935, profesorul Simache va fi numit director al Muzeului de Arte Frumoase, cum avea să se numească respectivul lăcaş muzeal.

O altă mare realizare a sa în plan muzeistic a fost primul Muzeu al ceasului (1972). A ştiut să restaureze nenumărate monumente istorice, a stimulat cercetarea arheologică prin organizarea unor importante şantiere în domeniu: Mălăieşti (1954), Târgşor (1955), Drajna, Gherghiţa, Budureasca ş.a.. Viaţa i-a fost curmată de boală în 1972, dar a izbutit să scrie o pagină demnă de admiraţie în muzeografia naţională şi prahoveană.

Un alt model incontestabil, prin pregătirea profesională şi dăruirea sa pentru activitatea muzeală a fost prof. emerită Margareta Moşneaga. S-a născut în Basarabia, într-o familie de preoţi, în 1907. Studiile liceale le-a urmat la liceul din Cetatea Albă, pe care-l absolvă în 1926, iar cele universitare la Facultatea de ştiinţe din Iaşi. Diploma de licenţă în Ştiinţele Naturii a obţinut-o cu medalia de aur în 1932. După ce ocupă succesiv catedrele de profil din gimnazii şi licee basarabene, apoi în Moldova, Piteşti, din anul 1947 este profesor la liceul de fete nr. 2 din Ploieşti, apoi inspector şcolar (1947 – 1950). Paralel cu activitatea didactică, prof. M. Moşneaga va funcţiona ca muzeograf în unicul colectiv al viitorului muzeu de istorie, alături de prof. N. Simache. După finalizarea Muzeului Regional de Istorie din Ploieşti (str. N. Bălcescu 25), după o muncă asiduă, în anul următor (1956), organizează Muzeul Regional de Ştiinţele Naturii din Palatul Culturii. În mod simbolic, primele piese pentru muzeul acesta au fost primite de către prof. M. Moşneaga, în dar, de la prof. de istorie Nicolae Simache. Asemeni primului muzeu de ştiinţele naturii ce luase fiinţă cu aproape un secol în urmă la Ploieşti, s-a pornit de la două piese, o scoică mare de melc exotic şi un schelet de tatuu (mamifer din America de Sud). Şi unul şi celălalt, au continuat să

https://biblioteca-digitala.ro

lucreze, pe specificul fiecărui muzeu, atrăgându-şi în calitate de colaboratori, o serie de personalităţi ştiinţifice, pentru a putea beneficia de consultări în domeniul cercetării ştiinţifice. În jurul ilustrei naturaliste, şi-au desfăşurat activitatea ştiinţifică savanţi botanişti precum E. Pop, E. I. Nyardy, Al. Borza, Iuliu Morariu, Emil Topa, Dan Patrulius, Al. Beldie, etc.. Prof. N. Simache, colabora la rându-i cu arheologul – prof. D. Nicolaescu Plopşor, prof. I. Nistor; academician Ştefan Ştefănescu, prof. universitar D. Tudor, academician Perspessicius, prof. dr. Gabriel Strempel, Diaconu Petre şi mulţi alţii.

Un mare şi deosebit merit al doamnei prof. Moşneaga, a fost activitatea sa în domeniul protecţiei mediului şi al monumentelor naturii, iniţial în fosta regiune Ploieşti şi apoi în zona jud. Prahova.

Am evocat aceste două personalităţi prahovene, pentru că, în ce mă priveşte, au avut un mare rol în formarea mea ca muzeograf. În liceu, d-na M. Moşneaga, mi-a fost profesor de biologie şi m-a determinat implicit să-i urmez profesia. Atât domnia sa cât şi dl. Prof. N. Simache m-au făcut să iubesc munca de muzeograf, pe care n-aş fi schimbat-o cu nici o altă funcţie. Am muncit o viaţă pe un salariu de 2-3 ori mai mic decât al unui profesor. Şi totuşi, nu m-am putut rupe de muzeu. Le datorez acestor oameni, bucuria unor izbânzi, a unor succese.

Din fericire, profesorii Moşneaga şi Simache n-au fost singurii care au îmbrăţişat munca de muzeograf - cu dăruire şi competenţă. În decursul mai multor decenii, muzeele prahovene au fost păstorite şi de mulţi alţi oameni capabili şi inimoşi. Unii precum Maria Rădulescu – la Muzeul de Artă, urmată după pensionare de Ruxandra Ionescu; la Muzeul de Istorie – arheologi valoroşi precum Victor Teodorescu, Dan Lichiardopol, Nina Neagu-Grigore ca şi Ion Jercan, D. Nedelea, Melania Zvirid, Ana Iordache şi mulţi, mulţi asemeni acestor colegi. Muzeul de ştiinţele naturii s-a evidenţiat prin numărul important de muzeografi a căror competenţă a fost demonstrată şi prin obţinerea unor diplome de doctorat: Mircea Popescu 1973, Mariana Aftene 1996, Iancu Emilia 1998, şi în anul 1976, autoarea acestui articol. În prezent, biologul-muzeograf Victor Băcăran îşi finalizează teza de doctorat în palinologie, un studiu cu excepţionale rezultate.

În sfârşit, este demnă de amintit şi extinderea reţelei muzeale, precum cea a Muzeului Judeţean de Ştiinţele Naturii care între anii 1956 – 1970 (anul pensionării doamnei director Moşneaga), dispunea doar de un muzeu (cel din Palatul Culturii) iar între anii 1970 – 1990 – acesta s-a extins cu trei secţii (Sinaia, Cheia, Slănic), plus secţia de acvaristică din Ploieşti.

În lucrarea de faţă, am făcut o rezumativă prezentare a istoriei muzeelor prahovene. Faptul că am stabilit vârsta muzeografiei din zona Prahovei, având ca prim muzeu, un muzeu şcolar, nu trebuie să mire pe nimeni. Numeroase alte muzee de sine stătătoare din ţara noastră au luat fiinţă în acest fel. Muzeul de pe lângă liceul „N. Bălcescu" (1889) din Brăila, muzeul braşovean, organizat în spatele liceului „Honterus" (1913), „Muzeul Istoric" organizat după primul război mondial (1917 – 1918) în cadrul liceului „Andrei Mureşan", ş.a.m.d.

https://biblioteca-digitala.ro

Valoarea vechilor muzee, rezidă şi în originalitatea şi ingeniozitatea lor, chiar dacă, acum ni se par puerile. De pildă, un muzeu de ştiinţele naturii, construit după anul 1908, când a fost inaugurat la Bucureşti Muzeul „Grigore Antipa", a putut să „împrumute" în amenajarea sa, modalităţile şi tehnicile de expunere.

Consider că a ne cunoaşte tradiţiile, precum şi originea şi evoluţia muzeelor naţionale sau regionale, constituie o datorie a fiecărui muzeograf, a fiecărui om ce se doreşte a fi informat. Având în vedere că în spatele înfiinţării muzeelor au fost oameni având o cultură deosebită care a determinat înfiinţarea unor instituţii, care reprezintă o cale de instruire pentru întreaga societate. E bine să nu-i uităm, mai ales că de cele mai multe ori, dorinţa de a face s-a lovit de nenumărate obstacole.

În prezent, viaţa muzeală prahoveană, se remarcă prin progres şi cunoaştere – atât în plan ştiinţific (cercetare, publicaţii, manifestări – precum simpozioane, sesiuni anuale, publicaţii proprii, anuare), studii prin care ţine pasul în rând cu cele mai dezvoltate instituţii muzeale româneşti. Proiectele de viitor, ţin să valorifice în şi mai mare măsură, patrimoniul bogat pe care îl deţin – prin extinderea reţelei de muzee. Dar despre toate acestea, considerăm că trebuie să ne comunice prin toate mijloacele, specialiştii care sunt implicaţi în momentul de faţă în activitatea aşezămintelor de ştiinţă şi cultură – muzeele de astăzi ale Prahovei.

https://biblioteca-digitala.ro

BIBLIOGRAFIE

Apostolache St. Zoe, *Nicolae Iorga – Contribuţii la teoria şi practica muzeografiei româneşti* (pag. 229-235). **Anuarul Muzeului de Istorie şi Arheologie Prahova. Studii şi cercetări**, Ploieşti, 1986

Bucur Chiriac, *Trecător grăbit prin timpul nostru*, Evocări despre profesorul N. I. Simache, Editura Mectis, Ploieşti, 1998

Dumitrescu Nicolae, *PLOIEŞTI – Orizonturi culturale*, Consiliul Judeţean Prahova, Muzeul Judeţean de Istorie şi arheologie.

Jercan Ion, *Contribuţii la istoria muzeelor şi expoziţiilor prahovene (până la 1948)*, Editura Mectis, Ploieşti 1997

Marinică Gheorghe, M*uzeul Judeţean de Istorie şi Arheologie Prahova, Pagini de monografie, Omagiu cititorului, Profesor Nicolae Simache*, Editura Ploieşti Mileniul III, Ploieşti 2004

Opriş Ioan, I*storia muzeelor din România*, Editura Museion, Bucureşti 1994.

Ghidul Muzeelor şi colecţiilor din România, Institutul de Memorie Culturală, Bucureşti, 2000.

https://biblioteca-digitala.ro